

แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน

GUIDELINES FOR COMMUNITY DEVELOPMENT TOWARDS A SUSTAINABLE WASTE-FREE COMMUNITY

อรชร ไกรจักร¹ พระมหาวรญาณธรณ์ ญาณกิตติ² และพระมหานิธิทัตน์ ญาณสิทธิ³

Orachorn Kraichakr¹ Phramaha Warantorn Yanakitti² and Phramaha Nitithat Yanasitthi³

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Arts, Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: pu_2556@yahoo.com

² หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Arts, Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: warantorn999@gmail.com

³ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Arts, Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
E-mail: Nitithat1997@gmail.com

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัย เรื่อง “พัฒนารูปแบบข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการสู่ชุมชนปลอดขยะ
วิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” รหัส MCU RS 65004

Received : March 9, 2023

Revised : November 1, 2023

Accepted : December 30, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดชุมชนปลอดขยะ Zero Waste 9 ชุมชน เป็นพื้นที่วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน มี 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะ เช่น กิจกรรมจัดการขยะตามหลัก 3 Rs กิจกรรมหน้าบ้านนำมอง 2) การสร้างการมีส่วนร่วมตามหลัก 5บว (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อให้การจัดการขยะในชุมชนดำเนินไปด้วยดี 3) การจัดการขยะในชุมชน กล่าวคือทุกภาคส่วนกระทำหน้าที่ตามบทบาทของตนเองให้สมบูรณ์ จะอย่างไรก็ตาม ในช่วงดำเนินการกิจกรรมจัดการขยะ อาจเกิดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ชาวบ้านบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ ผู้นำชุมชนควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดเกณฑ์ประเมิน หรือพูดโน้มน้าวจิตใจให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการจัดการขยะ หรือใช้สังคมบีบบังคับ การจัดการขยะในชุมชนจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อปัจเจกและชุมชน เช่น ชาวบ้านมีรายได้จากการขายขยะ ชาวบ้านมีสวัสดิการชุมชน พื้นที่ของชุมชนสะอาด สวยงาม

คำสำคัญ

การจัดการขยะ การพัฒนา ชุมชน

ABSTRACT

The purpose of this research article is to study guidelines for community development towards a sustainable, waste-free community. The study employed a qualitative approach, selecting Zero Waste communities as research areas and collecting data through interviews. The data were analyzed following the principles of content analysis. The results found that guidelines for developing a community towards a sustainable, zero waste community include three steps as follows: 1) undertaking the Community Stage to determine waste management activities, such as waste management activities according to the three Rs principles, activities in front of the attractive house; 2) building a participatory according to the principles of Boworn (community, monastery, school) so that waste management in the community goes on smoothly; and 3) waste management in the community, that is, all parts complete their duties. However, during waste management activities, there may be various obstacles, such as some villagers not cooperating. Community leaders should solve this problem by setting evaluation criteria, convincing villagers to realize the importance of waste management, or using social pressure. Waste management in the community brings benefits to individuals and communities, for example, villagers earn income from selling recyclable waste, villagers gain welfare from the community, and the area in the community becomes clean and beautiful.

Keywords

Waste management; Development; Community

บทนำ

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2563 ประเทศไทยเป็นประเทศที่สร้างขยะพลาสติกเป็นอันดับที่ 5 ของโลก โดยมีปริมาณขยะพลาสติก 4,796,494 ตัน/ปี และมีสัดส่วนขยะพลาสติกในขยะทั่วไปมากเป็นอันดับที่ 3 ของโลก โดยแบ่งสัดส่วนปริมาณขยะพลาสติกได้ 3 ประเภท คือ ถุงพลาสติก 1.11 ล้านตัน ขวดพลาสติก 0.40 ล้านตัน แก้วพลาสติก กล่องพลาสติก และภาชนะพลาสติก 0.23 ล้านตัน (กลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กตป. สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565) ต่อมา ในปี พ.ศ. 2564 กรมควบคุมมลพิษ ได้เปิดเผยข้อมูลว่า ประเทศไทยมีขยะเกิดขึ้นประมาณ 24.98 ล้านตัน โดยมีปริมาณลดลงเมื่อนำข้อมูลไปเปรียบเทียบกับปี 2563 ร้อยละ 1 โดยขยะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง พร้อมกับนำกลับไปใช้ประโยชน์ 8.61 ล้านตัน ถูกนำไปกำจัดอย่างถูกต้อง 9.68 ล้านตัน และถูกกำจัดไม่ถูกต้อง 6.69 ล้านตัน (ส่วนพัฒนาและบริหารระบบสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2565) สาเหตุที่ทำให้ปริมาณขยะในประเทศไทยลดลง สืบเนื่องมาจากการเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ โควิด-19 (COVID -19) ส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ซึ่งก็ทำให้ปริมาณขยะลดลงไปด้วย แต่ในขณะเดียวกัน หลายบริษัทได้ออกมาตรการการปฏิบัติงานแบบ “Work From Home” พนักงานที่ทำงานที่บ้านได้สั่งอาหารผ่านระบบบริการส่งอาหาร (Food Delivery) เช่น Grab Food, Line Man, Food Panda เป็นต้น ส่งผลให้ปริมาณขยะพลาสติกเพิ่มขึ้น เช่น กล่องโฟม กล่องพลาสติกใส่อาหาร ถุงพลาสติก ถุงเครื่องปรุง ข้อน ส้อม มีดพลาสติก แก้วพลาสติก (มติชน, 2565) ในปี พ.ศ. 2565 กรมควบคุมมลพิษยังไม่ได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณขยะในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม THAIPUBLICA ได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณขยะของกรุงเทพมหานครว่า ปี พ.ศ. 2565 กรุงเทพมหานคร มีปริมาณขยะ 10,705 ตันต่อวัน โดยประชาชน

ในกรุงเทพมหานคร สร้างขยะวันละ 2-3 กิโลกรัมต่อวัน (THAIPUBLICA, 2565) นอกจากนี้ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้รายงานไว้ว่า เทศบาลในประเทศไทยดำเนินการจัดการขยะไม่ถูกต้องในระหว่างเก็บขน ขนถ่าย หรือการกำจัด ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมและเป็นอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน ยกตัวอย่าง เช่น เจ้าหน้าที่ของเทศบาลฝั่งกลบขยะผิดวิธี ทำให้มีกลิ่นรบกวน และทำให้เกิดก๊าซมีเทนซึ่งก่อให้เกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยของเรา ณ ตอนนี้ กำลังประสบปัญหาขยะ และมีปัญหาด้านการจัดการขยะที่ไม่ถูกวิธี (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2562) จะอย่างไรก็ตาม ชุมชนหลายแห่งที่มองเห็นปัญหาและผลกระทบจากขยะดังกล่าวข้างต้น ได้ดำเนินการพัฒนาชุมชนของตนให้เป็นชุมชนปลอดขยะ Zero Waste เช่น ชุมชนบ้านดอนกลอย ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ชุมชนบ้านรางพลับ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ชุมชนบ้านทุ่งศรี เทศบาลตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ เป็นต้น ดังนั้น ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการจัดการขยะในชุมชนปลอดขยะ Zero Waste แล้วนำวิธีการแต่ละชุมชนมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางการจัดการขยะให้กับชุมชนต่าง ๆ ที่กำลังประสบปัญหาขยะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยเรื่อง “พัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี 1 ข้อ คือ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. **พื้นที่วิจัย** คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกชุมชนต้นแบบ Zero Waste ซึ่งได้รับรางวัลจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2555–2563 ดังนั้น พื้นที่ศึกษาวิจัยในงานวิจัยนี้จึงมี 9 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านดอนกลอย หมู่ที่ 7 ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา 2) ชุมชนบ้านรางพลับ หมู่ที่ 1 ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี 3) ชุมชนบ้านทุ่งศรี หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลร่องกวาง อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ 4) ชุมชนบ้านหัวถนน หมู่ที่ 5 เทศบาลตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 5) ชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม หมู่ที่ 6 เทศบาลตำบลบ้านแฮด อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น 6) ชุมชนบ้านไร่ หมู่ที่ 8 เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 7) ชุมชนการค้าหนองแถม แขวงหนองคาย พูลุ เขตหนองแถม กรุงเทพมหานคร 8) ชุมชนบ้านป่าตึงงาม หมู่ที่ 3 เทศบาลตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 9) ชุมชนบ้านโป่งศรีนคร หมู่ที่ 11 ตำบลโรงช้าง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย

2. **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ตามกลยุทธ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 27 ท่าน แบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับผู้นำชุมชน หมายถึง พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ที่เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมจัดการขยะในชุมชน 2) ระดับชาวบ้าน หมายถึง ชาวบ้านที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมจัดการขยะในชุมชน

3. **เครื่องมือการวิจัย** คือ แบบสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการขยะ แล้วร่างคำถามสำหรับสัมภาษณ์ นำเสนอร่างคำถามต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ แนวคำถามที่สำคัญ เช่น วิธีการจัดการขยะในชุมชน การให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการขยะ

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ดำเนินการตามลำดับดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากเว็บไซต์หรือหนังสือเพื่อค้นหาต้นแบบชุมชนปลอดขยะที่ได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะ Zero Waste จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ พร้อมกับนัดวันเวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์

3) สัมภาษณ์พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จาก 9 ชุมชนที่ได้รับรางวัลชุมชนปลอดขยะ Zero Waste จากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะ ในระหว่างวันที่ 15 มีนาคม -18 เมษายน 2565 ผ่านห้องประชุม ZOOM

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการตามลำดับดังนี้ 1) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแบบสามเส้า 2) จำแนกและจัดระบบข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด 3) วิเคราะห์และสังเคราะห์และตีความข้อมูลตามหลักการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยเรื่อง “พัฒนาฐานข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลเพื่อการจัดการชุมชนปลอดขยะวิถีพุทธภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน” ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน มี 5 ประเด็นหลัก ประกอบด้วย 1) การทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะ 2) การสร้างการมีส่วนร่วมตามหลักบรร 3) การจัดการขยะในชุมชน 4) การแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือ 5) ประโยชน์จากการจัดการขยะ มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

1. การทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะ การจัดการขยะในชุมชน ควรเริ่มต้นด้วยการทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะเป็นอันดับแรก เพราะว่า กิจกรรมจัดการขยะเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนให้ปลอดขยะ จะอย่างไรก็ตาม กิจกรรมเป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรร่วมกันกำหนดขึ้นมา ไม่ควรเป็นความคิดของผู้นำชุมชนเพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้น ผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรร่วมกันทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะ ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “เราต้องถามชาวบ้าน เพราะว่า ชาวบ้านเป็นผู้ที่มีอำนาจที่สุดภายในชุมชน เป็นผู้ที่มีอำนาจในการควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างได้ การตัดสินใจของชาวบ้านคือหลักสำคัญที่สุด เรามีการทำประชาคมกับชาวบ้านว่า ชาวบ้านจะเอาด้วยไหม จะจัดการขยะกันไหม ถ้าชาวบ้านไม่สู้ เราก็ทำไม่ได้” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านป่าตึงงาม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, 2565) กิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการขยะในชุมชนมี 9 กิจกรรม ดังนี้

1.1 กิจกรรมการจัดการขยะตามหลัก 3 Rs คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ 4 ประเภท จัดการขยะตามหลัก 3 Rs ได้แก่ Reduce ลดใช้ Reuse ใช้ซ้ำ Recycle นำกลับมาใช้ใหม่ กล่าวคือ 1) ขยะอินทรีย์ คือ เศษอาหาร เศษผัก เปลือกผลไม้ สามารถนำไปทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ นำไปเลี้ยงสัตว์ หรือนำไปฝังกลบเพื่อให้เกิดเป็นปุ๋ยสำหรับปลูกผักสวนครัว 2) ขยะทั่วไป คือ ห่อพลาสติกใสขนม ถุงพลาสติกบรรจุผงซักฟอก ของบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ซองกาแฟ สำหรับขยะทั่วไปที่จัดการเองไม่ได้ ควรมอบให้เทศบาลมาเก็บไปจัดการ ส่วนขยะทั่วไปที่จัดการเองได้ เช่น ซองน้ำยาปรับผ้านุ่ม ซองผงซักฟอก หลอดกาแฟ สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้บุปผา หรือหมวก 3) ขยะรีไซเคิล คือ แก้ว กระดาษ เศษพลาสติก สามารถนำไปขายเพื่อหารายได้เข้าสู่ครัวเรือน 4) ขยะอันตราย เช่น หลอดนิออน ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ กระป๋องยาฆ่าแมลง ควรคัดแยกเก็บไว้อย่างมิดชิดเพื่อส่งมอบให้เจ้าหน้าที่นำไปกำจัดอย่างถูกวิธี (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, 2565)

1.2 กิจกรรมร้านค้าเสี่ยงทาย คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติกในการจับจ่ายซื้อสินค้า โดยกิจกรรมร้านค้าเสี่ยงทายนี้ มีกฎกติกาอยู่ว่า คนที่มาซื้อสินค้าโดยไม่รับถุงพลาสติก จะได้รับคูปองเพื่อลุ้นรับของรางวัล เช่น คนที่มาซื้อสินค้าทั่วไปแล้วนำถุงผ้ามาใส่ หรือปฏิเสธถุงพลาสติกแล้วถือสินค้ากลับไปด้วยมือตนเอง เขาจะได้รับคูปอง เมื่อถึงวันกำหนดวันจับสลาก คนที่มีคูปองจะมีสิทธิ์จับสลากเพื่อลุ้นรับของรางวัล เช่น ขนม บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ปลากระป๋อง สบู่ ยาสีฟัน เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น, 2565)

1.3 กิจกรรมขยะบุญทุกวันพระ คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะในครัวเรือน แล้วนำขยะที่คัดแยกไว้มาถวายแก่พระภิกษุในวันพระ ซึ่งขยะที่นำมาถวายแก่พระภิกษุจะเป็นขยะรีไซเคิล โดยทางวัดจะนำขยะรีไซเคิลดังกล่าวไปจำหน่ายแล้วนำเงินมาใช้จ่ายในกิจการของสงฆ์ (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, 2565)

1.4 กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีความสามัคคีกัน ร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน สะสางพื้นที่ของหมู่บ้านให้สะอาด สวยงาม เดือนละ 1 ครั้ง ฉะนั้น ชุมชนที่กำหนดกิจกรรมนี้ขึ้นมา จะร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านเดือนละ 1 ครั้ง ด้วยการตัดหญ้าริมขอบถนน ปรับภูมิทัศน์ให้สวยงาม เก็บขยะที่ตกหล่นอยู่ตามบริเวณพื้นที่ของชุมชน จะอย่างไรก็ตาม เมื่อถึงวันพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนจะเป็นแกนนำสำคัญในการประกาศให้ชาวบ้านมาประชุมพร้อมเพรียงกัน (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านป่าติงงาม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, 2565)

1.5 กิจกรรมโครงการประกวดขอย คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านที่อยู่ในซอยเดียวกันมีความสามัคคีร่วมใจกันรักษาความสะอาดพื้นที่ในซอยของตนเอง การทำกิจกรรมเช่นนี้ จะเริ่มที่ผู้นำชุมชนคัดเลือกประธานขอย ต่อจากนั้น ประธานขอยจะชักชวนเพื่อนบ้านที่อยู่ในซอยเดียวกัน ร่วมกันพัฒนาซอยให้สะอาด ปรับภูมิทัศน์ของซอยให้สวยงาม (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านรางพลับ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, 2565)

1.6 กิจกรรมโครงการขยะแลกไข่ คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ 4 ประเภทภายในครัวเรือนแล้วนำขยะที่คัดแยกไว้มาแลกไข่ไก่กับเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บริหารจัดการขยะหรือผู้นำชุมชน (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, 2565)

1.7 กิจกรรมการใช้แอปพลิเคชัน ECO LIFE คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนหรือชาวบ้านลดการใช้ถุงพลาสติก หลอดพลาสติก แก้วพลาสติก ข้อนพลาสติก โดยกิจกรรมที่ว่ามีหลักการอยู่ว่า คนที่สมัครเป็นสมาชิก ECO LIFE เมื่อซื้อสินค้าจากร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรมแล้วปฏิเสธขยะ 4 ชนิด ได้แก่ ถุงพลาสติก หลอดพลาสติก แก้วน้ำพลาสติก ข้อนพลาสติก จะต้องสแกน QR Code เพื่อสะสมแต้ม สำหรับแต้มที่สะสมไว้สามารถนำไปแลกสินค้ากับร้านค้าที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น สะสมได้ 10 แต้ม สามารถแลกถ้วยเดียวได้ 1 ขาม (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, 2565)

1.8 กิจกรรมโครงการขยะแลกเมล็ดพันธุ์ คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะรีไซเคิลเพื่อนำขยะรีไซเคิลมาแลกกับเมล็ดพันธุ์ ฉะนั้น เมื่อถึงวันเวลานัดหมาย ผู้นำชุมชนจะประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนนำขยะรีไซเคิลที่คัดแยกไว้มาแลกกับเมล็ดพันธุ์ต่าง ๆ เช่น เมล็ดพันธุ์ผักชี โหระพา กะเพรา ขึ้นฉ่าย เป็นต้น (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, 2565)

1.9 กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง คือ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านรักษาความสะอาดหน้าบ้านของตนเอง ปลุกดอกไม้ประดับไว้หน้าบ้านเพื่อความสวยงาม รวมถึงปลูกผักสวนครัวภายในบริเวณบ้านเพื่อรับประทานภายในครัวเรือน (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโป่งศรีนคร อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย, 2565)

2. การสร้างการมีส่วนร่วมตามหลักบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เมื่อผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการขยะผ่านการทำประชาคมเรียบร้อยแล้ว ลำดับต่อมา ผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรสร้างความร่วมมือกับวัดและโรงเรียน เพราะว่า การพัฒนาชุมชนให้ปลอดขยะ จะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลายฝ่าย หมายความว่า ผู้นำชุมชนและชาวบ้านจะร่วมมือกันเพียงอย่างเดียว ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ แต่บางครั้งอาจจะไม่ประสบความสำเร็จ ฉะนั้น เพื่อให้การจัดการขยะในชุมชนดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม ผู้นำชุมชนและชาวบ้านควรสร้างความร่วมมือกับวัดและโรงเรียน พร้อมกับกำหนดบทบาทหน้าที่ของทุกฝ่ายให้ชัดเจนดังนี้

2.1 บ้าน ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทำหน้าที่คัดแยกขยะภายในครัวเรือน รักษาความสะอาดหน้าบ้านของตนเอง และร่วมกันพัฒนาชุมชนให้สะอาด

2.2 วัด พระสงฆ์ทำหน้าที่สอนชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการจัดการขยะและเชิญชวนให้ชาวบ้านนำขยะรีไซเคิลมาทำเป็นผ้าป่าขยะรีไซเคิล

2.3 โรงเรียน ครูทำหน้าที่ให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะแก่นักเรียน และนักเรียนไปเชิญชวนผู้ปกครองทำกิจกรรมการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนหรือการจัดการขยะตามหลัก 3 Rs (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, และผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโป่งศรีนคร อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย, 2565)

อย่างไรก็ตาม หลักบวรจะขับเคลื่อนไปได้อย่างต่อเนื่องจนประสบความสำเร็จ จะต้องอาศัยผู้นำชุมชนหรือคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย 1) ผู้ใหญ่บ้าน 2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3) สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาอยู่ในหมู่บ้าน 4) ผู้นำหรือผู้แทนกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนเหล่านี้ต้องมีความอดทน เข้มแข็ง มีภาวะความเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนชุมชนให้ปลอดขยะ แม้ชาวบ้านบางส่วนจะไม่ให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรมดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนจะต้องทำให้เป็นแบบอย่างแก่ชาวบ้าน ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ผู้นำจะต้องก่อน ถ้าผู้นำไม่ทำ ราษฎรในหมู่บ้านก็จะไม่ทำ ในแต่ละหมู่บ้านจะมีผู้นำไม่ต่ำกว่า 20 คน ตามกฎระเบียบของกระทรวงมหาดไทย เช่น กำหนดว่า กรรมการหมู่บ้านของหมู่บ้านหนึ่ง ๆ จะมีกรรมการหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 20 คน และประกอบกับสมาชิกที่เป็น อสม. หรือสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ก็ผนวกเอาเข้ามาเป็นผู้นำด้วย การที่ผู้นำทำก่อน จะเป็นตัวอย่างที่ดีของชาวบ้านนะครับ ซึ่งการดำเนินการของเรานั้น มีปัญหาอุปสรรคอยู่ตลอดเวลาเพราะชาวบ้านไม่ทำ วิธีการแก้ปัญหาของเราก็คือ ชาวบ้านไม่ทำก็ไม่ใช่ไร แต่ผู้นำต้องทำก่อน” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านป่าตึงงาม, อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, 20 มีนาคม 2565) เมื่อผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวบ้านแล้ว ชาวบ้านก็จะทยอยเข้าร่วมกิจกรรมตามลำดับ ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าผู้นำมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน

3. การจัดการขยะในชุมชน เมื่อผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ทำประชาคมและได้สร้างการมีส่วนร่วมกับวัดและโรงเรียนแล้ว ลำดับต่อมา ทุกฝ่าย (บ้าน วัด โรงเรียน) ควรทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ กล่าวคือ 1) บ้าน ชาวบ้านควรคัดแยกขยะภายในครัวเรือน จัดการขยะตามหลัก 3 Rs ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการจัดการขยะ เช่น กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมร้านค้าเสี่ยงทาย 2) โรงเรียน ครูควรให้ความรู้ด้านการจัดการขยะแก่นักเรียน และในขณะเดียวกัน ครูกับนักเรียนควรร่วมมือกันกับชาวบ้านในการจัดการขยะ 3) วัด พระภิกษุควรแสดงธรรมโปรดชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการจัดการขยะ และในขณะเดียวกัน ทุกฝ่าย (บ้าน วัด โรงเรียน) ควรมีความผ่องใสในใจว่า “ชุมชนของเราจะต้องเป็นชุมชนปลอดขยะ” เพื่อจะได้เกิดแรงบันดาลใจในการทำหน้าที่ของตน แต่ในทางกลับกัน หากทุกฝ่ายไม่มีสภาพความผ่องใสในใจ หรือไม่มีเป้าหมายที่ชัดเจน ก็อาจจะประสบความสำเร็จได้ช้าหรืออาจจะไม่ประสบความสำเร็จเลย ฉะนั้น พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับการทำงานไว้ว่า “...การทำงานใด ๆ ไม่ว่าใหญ่หรือเล็ก ควรอย่างยิ่งที่จะตั้งเป้าหมาย ขอบเขต และหลักการไว้ให้แน่นอน เพราะจะช่วยให้สามารถปฏิบัติมุ่งเข้าสู่ผลสำเร็จได้โดยตรง และถูกต้องพอเหมาะพอควร เป็นการป้องกันและขจัดความล่าช้า ความสับสนผิดพลาด ทุกอย่างได้อย่างสิ้นเชิง...” (ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2561)

4. การแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือ จะอย่างไรก็ตาม การดำเนินกิจกรรมจัดการขยะในชุมชนอาจจะเกิดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ชาวบ้านบางกลุ่มไม่ให้ความร่วมมือ ฉะนั้น ผู้นำชุมชนควรแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน ด้วยวิธีการ 3 อย่างดังนี้

4.1 การแก้ไขปัญหาด้วยการกำหนดเกณฑ์ประเมิน คือ การกำหนดเกณฑ์ประเมิน (ตัวชี้วัด) เป็นวิธีการแก้ไขปัญหาการไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านบางกลุ่ม เกณฑ์ประเมินไม่ใช่สิ่งที่ผู้นำชุมชนกำหนดขึ้นมาเพียงลำพังแต่เป็นสิ่งที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านร่วมกันกำหนดผ่านการประชาคม เกณฑ์ประเมินเปรียบเสมือนตัวกระตุ้นให้ชาวบ้านบางกลุ่มกระตือรือร้นในการจัดการขยะ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ

ฉะนั้นเมื่อชาวบ้านในครัวเรือนหลังใด ไม่ทำกิจกรรมแล้วถูกประเมินว่า ไม่ผ่านการประเมิน ก็อาจจะถูกตำหนิว่า ไม่กระทำตามกฎกติกาที่วางไว้ ยกตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านโป่งศรีนคร อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ผู้นำชุมชน และชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดเกณฑ์ประเมินครัวเรือน 5 ข้อ ได้แก่ 1) หน้าบ้านน่ามอง 2) มีความสะอาด 3) ความเป็นระเบียบเรียบร้อย 4) มีการปลูกพืชผักสวนครัว 10 ชนิด 5) มีการจัดการขยะภายในครอบครัว และกำหนดว่า ครัวเรือนใดได้ปฏิบัติตามกฎกติกาอย่างน้อยเพียงใด จะได้รางวัลตามการปฏิบัติของตน กล่าวคือ ครัวเรือนใดทำครบ 5 ข้อ จะได้รับธงสีเขียว ครัวเรือนใดทำเพียง 2-3 ข้อ จะได้ธงสีเหลือง ครัวเรือนใดไม่ทำสักข้อ จะได้ธงสีแดง จะอย่างไรก็ตาม เมื่อครัวเรือนใดทำไม่ครบ 5 ข้อ นอกจากจะได้รับธงสีเหลืองหรือธงสีแดงแล้ว ยังถูกกล่าวตักเตือนในที่ประชุม ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ก็คือมีการไปประเมิน มีตัวชี้วัดอยู่ประมาณ 5 ตัวชี้วัด คือ หน้าบ้านน่ามอง มีความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีการปลูกพืชผักสวนครัว 10 ชนิด แล้วก็ในเรื่องของการจัดการขยะในครอบครัว ขยะไม่ตกค้าง หลังจากนั้น ถ้าครอบครัวไหนประเมินผ่าน เด็กก็จะให้ธงสีเขียว ถ้าครอบครัวไหนผ่านแค่ 2 ข้อ ไม่ผ่าน 3 ข้อ จะให้ธงสีเหลือง ว่ากล่าวตักเตือน แต่ถ้าครอบครัวไหนไม่ผ่านเลย หรือผ่านข้อเดียวก็ให้ธงแดง” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโป่งศรีนคร อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย, 2565) ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านบางกลุ่ม สามารถแก้ไขได้ด้วยการกำหนดเกณฑ์ประเมิน

4.2 การแก้ไขปัญหาด้านการปรับทัศนคติ คือ การปรับทัศนคตินับเป็นอีกหนึ่งวิธีในการแก้ไขปัญหาคือ การไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านบางส่วน การปรับทัศนคติจะเน้นที่การพูดโน้มน้าวจิตใจให้ชาวบ้านรู้สึกที่บ้านเกิดของตน พูดให้ชาวบ้านตระหนักถึงผลกระทบจากปัญหาขยะ พูดให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญรวมถึงประโยชน์ของการจัดการขยะ และพูดให้ชาวบ้านเกิดตระหนักว่า ขยะในชุมชนเกิดจากตัวเรา การจัดการขยะในชุมชนจึงเป็นหน้าที่ของเรา ไม่ใช่หน้าที่ของคนในชุมชนอื่น ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ป.แรก ผมใช้คำว่า “เปิดใจ” ในการจัดการขยะ ถ้าเราเปิดใจ เราจะสามารถจัดการมันได้ พอเราเปิดใจปุ๊บ เราก็มา “ปรับความคิดหรือวิธีคิด” อาจจะยกตัวอย่าง เมื่อก่อน เราอาจจะเคยคิดว่า ขยะเป็นหน้าที่ของเทศบาล แล้วเรามาคิดเพิ่มเติมว่า ที่จริงขยะเกิดจากตัวเรา ครอบครัวของเรา ทำไมเราต้องผลักภาระให้กับคนอื่น หลังจากเราเปิดใจปรับความคิดแล้ว อันที่ 3 คือ ป.ปลา ที่ 3 เปลี่ยนครับพระอาจารย์ “เปลี่ยนพฤติกรรม” ตัวอย่างว่า เมื่อก่อนจะเคยทิ้งขยะทุกอย่างในถังเดียวกัน ลองเปลี่ยนพฤติกรรมว่า ก่อนทิ้งคัดแยก ก่อนทิ้งคัดแยก ผมเลยคิดว่าจากประสบการณ์การทำงาน เราต้องเปิดใจปรับความคิด และเปลี่ยนพฤติกรรมก็สามารถจัดการขยะได้” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น, 2565) ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน สามารถแก้ไขได้ด้วยการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

4.3 การใช้สังคมบีบบังคับ คือ การใช้สังคมบีบบังคับจะมุ่งเน้นที่การทำกิจกรรมจัดการขยะให้เป็นแบบอย่างแก่ชาวบ้านบางกลุ่มที่ไม่ค่อยให้ความสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสื่อสารให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวรู้สึกอายหรือรู้สึกแปลกแยกแตกต่างจากคนอื่น เพราะว่าเมื่อพวกเขา รู้สึกเช่นนี้ พวกเขาจะเกิดความรู้สึกมีอารมณ์สำนึกขึ้นมา และให้ความร่วมมือเหมือนชาวบ้านคนอื่น ๆ จะอย่างไรก็ตาม การใช้สังคมบีบบังคับหรือกดดัน อาจจะดูเป็นวิธีที่ค่อนข้างเข้มข้น แต่วิธีการนี้สามารถแก้ไขปัญหาก็ได้จริง ดังคำสัมภาษณ์ที่ว่า “ใช้สังคมกดดันนะ ครับ เช่น วันนี้เรามีการพัฒนาหมู่บ้าน กวาดถนน เก็บขยะ ดูแลสิ่งแวดล้อมนะ ครับ ถ้าครัวเรือนไหนไม่ออกมาทำกิจกรรมนะ ครับ เราเก็บขยะผ่านหน้าบ้าน บังเอิญในบ้านคุณมีขยะเต็มไปหมด เราก็เข้าไปเก็บให้หน่อย ครั้งที่ 1 เขาก็ไม่มานะ ครับ เขาก็หนีอาย นึกอาย ครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 ขยะบ้านคุณก็ยังมี เราพัฒนาครั้งใด เราก็จะเข้าไปเก็บให้พอหลาย ๆ ครั้งเริ่มอาย เพราะว่าคนเรานะ ทิศทางที่ไปทางที่ดี ๆ แล้วคุณไม่ยอมเดิน คุณจะไปสวนกระแสเขา เพราะว่าสังคมส่วนใหญ่เขามีมากกว่า มีคนให้ความร่วมมือมากกว่า เดียวนี้ก็ไม่ค่อยมี เดียวนี้เขาให้ความร่วมมือมีดีครับ” (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านดอนกลอย อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา, 2565) ดังนั้น การแก้ไขปัญหาก็ไม่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน สามารถแก้ไขได้ด้วยการใช้สังคมบีบบังคับ

5. ประโยชน์จากการจัดการขยะ การจัดการขยะในชุมชน ย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ชาวบ้าน และพื้นที่ชุมชน ซึ่งผู้เขียนสามารถแบ่งประโยชน์ได้ 2 ลักษณะ คือ 1) ประโยชน์ระดับปัจเจก 2) ประโยชน์ระดับชุมชน ดังนี้

5.1 ประโยชน์ระดับปัจเจก หมายถึง ประโยชน์ที่ชาวบ้านแต่ละคนได้เฉพาะตนเอง ไม่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น มี 2 อย่าง ประกอบด้วย 1) ชาวบ้านมีรายได้ ชุมชนที่จัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรมโดยส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะในครัวเรือน ชาวบ้านจะมีรายได้เสริมจากการขายขยะรีไซเคิล (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านรางพลับ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, 2565) 2) ชาวบ้านมีอาชีพ ชุมชนที่ประสบความสำเร็จด้านการจัดการขยะเป็นชุมชนปลอดขยะ Zero Waste จะมีคณะต่าง ๆ เข้ามาศึกษาดูงาน ผู้นำชุมชนจะส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้างอาชีพด้วยการนำสินค้ามาขายให้กับคณะที่มาศึกษาดูงาน (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านรางพลับ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, 2565)

5.2 ประโยชน์ระดับชุมชน หมายถึง ประโยชน์ส่วนรวมซึ่งชาวบ้านทุกคนได้รับเหมือนกัน มี 3 อย่าง ประกอบด้วย 1) สวัสดิการชุมชน ชุมชนที่จัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรมโดยส่งเสริมให้ชาวบ้านคัดแยกขยะในครัวเรือนแล้วทำการรับซื้อขยะจากชาวบ้าน ชาวบ้านจะได้รับค่าตอบแทนส่วนหนึ่งเป็นเงินและสวัสดิการ เช่น ชุมชนบ้านดอนกลอย อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา มีศูนย์บริหารจัดการขยะชุมชนเพื่อรับซื้อขยะรีไซเคิลจากชาวบ้าน เมื่อถึงเวลาที่กำหนด ชาวบ้านจะนำขยะรีไซเคิลมาขายให้กับเจ้าหน้าที่ โดยเงิน 90% เป็นเงินรายได้ของชาวบ้านและเงินอีก 10% จะถูกหักเข้าไปในกองทุนหมู่บ้านเพื่อเพิ่มปริมาณกองทุนหมู่บ้านให้เจริญเติบโต ชาวบ้านจะได้รับสวัสดิการต่าง ๆ จากเงิน 10% ที่ถูกหักไป เช่น หากสมาชิกคลอดบุตร จะได้รับเงิน 500 บาท หากเข้าโรงพยาบาล จะได้รับเงิน 500 บาท โดยกำหนดให้เข้าโรงพยาบาลไม่เกิน 2 ครั้งต่อ 1 ปี หากเสียชีวิตจะได้รับเงิน 5,000 บาท (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านดอนกลอย อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา, 2565) 2) ชาวบ้านมีความสามัคคี ชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการจัดการขยะ จะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการขยะเพื่อให้ชาวบ้านได้เกิดแรงจูงใจในการจัดการขยะ เช่น กิจกรรมโครงการประกวดขอย หรือกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น การจัดกิจกรรมเหล่านี้ถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีกัน มีความผูกพันแบบพี่น้อง (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านรางพลับ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี, 2565) 3) พื้นที่ของชุมชนมีความสะอาด ชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมจัดการขยะอย่างเป็นรูปธรรม บริเวณพื้นที่ของชุมชนจะสะอาด มีภูมิทัศน์ที่สวยงาม ซึ่งแตกต่างจากชุมชนที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการขยะ (ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น, 2565)

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การทำประชาคมเพื่อกำหนดกิจกรรมจัดการขยะ คือ การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมาประชุมร่วมกัน เพื่อทราบถึงปัญหาขยะในชุมชนและร่วมกันกำหนดกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการขยะ เช่น กิจกรรมการจัดการขยะตามหลัก 3 Rs กิจกรรมร้านค้าเสี่ยงทาย กิจกรรมขยะบุญทุกวันพระ กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น
- 2) การสร้างการมีส่วนร่วมตามหลักบรรทัดฐาน คือ บ้านสร้างความร่วมมือกับวัดและโรงเรียน เพื่อให้การจัดการขยะในชุมชนดำเนินการอย่างมีส่วนร่วม และในขณะเดียวกัน ก็กำหนดให้ทุกฝ่ายมีบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน
- 3) การจัดการขยะในชุมชน คือ เมื่อทุกฝ่ายได้ตกลงที่จะร่วมมือกันแล้ว ลำดับต่อมา ทุกฝ่ายควรทำหน้าที่ของตนเองให้สมบูรณ์ จะอย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาการดำเนินกิจกรรมจัดการขยะในชุมชน อาจเกิดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เช่น ชาวบ้านบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ ฉะนั้น ผู้นำชุมชนควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดเกณฑ์ประเมินเพื่อให้ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวกระตือรือร้น หรือพูดโน้มน้าวจิตใจให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการจัดการขยะ หรืออาจจะใช้สังคมบีบบังคับ ทั้งนี้เพราะการจัดการขยะในชุมชน ทุกภาคส่วนจะต้องสมัครสมานสามัคคีกัน ถึงจะสามารถกระทำสำเร็จ สอดคล้องกับผลการวิจัยของกิตติยา โต๊ะทอง (2565) ที่ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการขยะ

ของชุมชนในเขตเมือง กรณีศึกษา ชุมชนมัสยิดสุพรรณภูมิ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการขยะของชุมชน มี 5 ประการ ประกอบด้วย 1) ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ มีความเข้มแข็งสื่อสารกับชาวบ้านด้วยวิธีการที่เหมาะสม จัดการขยะเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวบ้านในชุมชน 2) หน่วยงานภาครัฐ กำหนดนโยบายชัดเจน ประสานงานกับชุมชน กำกับติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานจัดการขยะ 3) การใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดการปัญหาขยะ และทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง 4) ชาวบ้านมีความสามัคคีนำหลักธรรมของศาสนาอิสลามมาประยุกต์ใช้ในการจัดการขยะ 5) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ เนื่องด้วยในปัจจุบัน ชุมชนหลายแห่งในประเทศไทยกำลังประสบปัญหาขยะล้นเมือง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืนจากงานวิจัยนี้ต่อผู้นำชุมชน ประชาชนที่อยู่ภายใต้การดูแล ทั้งนี้เพื่อให้ผู้นำชุมชนและประชาชนนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน นอกจากนี้ บุคลากรทางการศึกษาควรแนะนำแนวทางการจัดการขยะจากงานวิจัยนี้ต่อนักเรียน นักศึกษา เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์โลกและพัฒนาสถาบันทางการศึกษาให้เป็นพื้นที่ปลอดขยะ

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป เนื่องด้วยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน แต่ไม่ได้แนะนำแนวทางนี้ไปปฏิบัติการจริงในชุมชน ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรนำแนวทางการจัดการขยะจากงานวิจัยนี้ไปปฏิบัติการวิจัยเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

บรรณานุกรม

- THAIPUBLICA. (2565, 8 พฤษภาคม). *วาระซ่อมกรุงเทพฯ : แผนจัดการขยะกทม. 20 ปี ยังคง ‘ล้นเมือง’ ต่อไป*.
<https://thaipublica.org/2022/05/bangkok-agenda06-2565/>
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). *การจัดการขยะโดยชุมชน*.
ม.ป.ท.
- กลุ่มงานติดตามประเมินสถานการณ์ กตป สำนักงานนโยบายและแผนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565, 2 มิถุนายน). *4 มิถุนายน 2565 ไทยสร้างขยะมากเป็นอันดับ 3 ของโลก*.
<https://www.onep.go.th>
- กิตติยา ไช้ทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการขยะของชุมชนในเขตเมือง กรณีศึกษา ชุมชนมัสยิดสุพรรณภูมิ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารราชภัฏธนบุรี รับใช้สังคม*. 8(1), 152-153.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโนนกล้วยหอม อำเภอบ้านแฮด จังหวัดขอนแก่น. (2565, มีนาคม 29). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านโป่งศรีนคร อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย. (2565, มีนาคม 18). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านไร่ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. (2565, มีนาคม 19). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านดอนกลอย อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา. (2565, มีนาคม 22). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านป่าติงงาม อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. (2565, มีนาคม 31). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านรางพลับ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี. (2565, มีนาคม 22). สัมภาษณ์.
- ผู้ให้ข้อมูลสำคัญของชุมชนบ้านหัวถนน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. (2565, มีนาคม 23). สัมภาษณ์.
- มติชน. (2565, 5 กุมภาพันธ์). *คพ. เผยปี 2564 ขยะมูลฝอยลดลง ขยะติดเชื้อ-ขยะอันตรายเพิ่มขึ้น*.
<https://www.matichon.co.th>

ศูนย์ศึกษาศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2561). *ตามรอยพระยุคลบาท
เรื่องชีวิตวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: วนิตาการพิมพ์.

ส่วนพัฒนาและบริหารระบบสารสนเทศ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรมควบคุมมลพิษ
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2565, 7 กุมภาพันธ์). *คพ. เผย ปี 2564 ขยะมูล
ฝอยลดลง ขยะติดเชื้อและขยะอันตรายเพิ่มขึ้น เน้นจัดการอย่างถูกวิธี*. <https://www.pcd.go.th>